

Papilpret

Pret voor ondergestimuleerde smaakpapillen

Magriet Meerveld-Vedelaar, Heidi van Asperen-Heida,
Esther van 't Ende-Smiesing, Annemarie Klomp-Hogeterp

Papilpret is een handelswijze die mensen iets laat proeven op een zo veilig mogelijke manier. Papilpret is een soort voedsellolly. Deze is ontwikkeld voor mensen met slikproblemen (dysfagie). Zij eten hierdoor vaak zeer eenzijdig, hebben een aangepast dieet of zijn afhankelijk van sondevoeding. In dit artikel wordt Papilpret beschreven voor deze doelgroepen

Papilpret is zeer eenvoudig toe te passen, is goedkoop in het gebruik, maar bovenal is het een manier om iets bij te kunnen dragen aan de kwaliteit van leven van mensen met slikproblemen. In Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord/Urk is de toepassing en werkwijze van Papilpret vastgelegd in een intern protocol. Hierdoor zijn de verantwoordelijkheden van elk betrokken personeelslid duidelijk vast komen te staan om onveilig gebruik tegen te gaan. Het protocol is sinds maart 2003 officieel ingevoerd in Talma Hof en vereist een goede samenwerking tussen de afdelingen logopedie en diëtetiek. Papilpret is in mei 2003 bekroond met een interne prijs, namelijk de Aritius Sybrandus Talmapijs. Met het prijzengeld is de bekendheid van Papilpret in omliggende verzorgingshuizen en

verpleeghuizen uitgebreid. Hierdoor wordt Papilpret momenteel ook in andere verpleeghuizen toegepast. Ook heeft Papilpret meegedongen in een wedstrijd van het ministerie van economische zaken.

De aanleiding om een artikel te schrijven over papilpret, is het feit dat er naar ons idee in de Nederlandse literatuur nog niet eerder over geschreven is.

Ontwikkeling binnen de verpleeghuiszorg

De laatste jaren zien we een verschuiving in de problematiek rond verpleeghuisbewoners. Zo komen de mensen later in een verpleeghuis terecht, door betere zorg aan huis of in het verzorgingshuis. Hierdoor heeft de gemiddelde verpleeghuisbewoner meer en intensievere zorg nodig. Vaak liggen er meerdere hulpvragen per bewoner voor paramedische therapie. Een andere verschuiving is te zien binnen de psychogeriatric (PG). Het aantal bedden op deze PG-afdelingen groeit en ook deze bewoners vragen meer zorg en begeleiding. Voor de logopedie in verpleeghuizen betekent dit ook een verschuiving in de activiteiten. Zo vindt er steeds minder 'revalidatie' plaats en wordt er meer tijd besteed aan 'begeleiding'. Bij de PG-bewoners worden vaker slikproblemen (dysfagie) gesignaleerd. Dit komt mogelijk door de toename van het aantal bewoners en doordat bewoners langer leven. Aangezien zij langer leven, tast het afbraakproces in de hersenen namelijk ook vaker de mondfuncties en het spijsverteringsstelsel aan.

Aanleiding voor het ontwikkelen van Papilpret

In Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord zagen de logopedisten en de diëtist steeds vaker bewoners met ernstige dysfagie, met als gevolg een aangepast dieet en/of een sonde (PEG^L-sonde of neus-maagsonde). Rond deze bewoners werken logopedisten en diëtisten samen om de kwaliteit van leven te verbeteren.

pedie en diëtetik nauw samen. De diëtist stelt een volwaardige voeding samen en de logopedist waakt over het veilig toedienen van deze voeding. Zij lokaliseert slikproblemen, geeft zo nodig therapie en stelt voedingsconsistentie vast.

Met name een aangepaste voedingsconsistentie leidde in de praktijk tot onvrede. Zo kan de logopedist het advies geven alleen nog dikvloeibare consistentie te nuttigen of helemaal niets meer oraal te nuttigen. De logopedist vindt dan het risico op verslikken (en verstikking of pneumonie) te groot en kiest voor de meest veilige oplossing.

Dit leidde in Talma Hof tot protest van een aantal bewoners. Eén van deze bewoners gaf aan de kwaliteit van leven belangrijker te vinden dan de kwantiteit. Zij wilde graag nog genieten van koffie. Een andere bewoonster wilde naast haar eenzijdige dikvloeibare maaltijden wel weer eens een dropje proeven. Ook dit leidde tot problemen op de afdeling, toen de familie de wens van deze bewoonster alsnog ging inwilligen.

Zo gebeurde het, dat we in overleg met de bewoonster, die al jaren een PEG-sonde had, een oud logopedisch recept in een nieuw jasje staken en dit gingen toepassen: Papilpret!

Geschiedenis

De term Papilpret is nieuw, maar de werkwijze is bekend. De complete uitwerking en toepassing van deze methode is naar ons bevinden niet eerder beschreven of gepubliceerd. Papilpret is niet meer dan een uitbreiding van de logopedische methode voor het (opnieuw) leren kauwen (zie kader). Of nog verder terug in de geschiedenis: moeder stopt een pepermuntje in een zakdoek, waarop de baby tevreden kan sabbelen. Beide zijn bedacht met het oog op de veiligheid en genot: pepermunt en appelpartje kunnen niet het keelgat in schieten.

Beschrijving van de kauwoefening

Pak een niet-steriel gaasje, stop er een stukje appel in en houdt het uiteinde van het gaasje in de hand. Breng het deel van het gaasje met de appel in de mond van de patiënt en plaats het tussen de kiezen. Vraag de bewoner de appel te kauwen. Bij het verwijderen van het gaasje met appel, is te zien hoe de patiënt gekauwd heeft, door te kijken naar de afdrukken van de kiezen in de appel. Het gaasje voorkomt, dat stukjes appel doorgeslikt worden, zodat de patiënt zich hier niet in kan verslikken

De uitvoering

Met behulp van Papilpret kunnen bewoners met dysfagie weer genieten van allerlei voedingsmiddelen en zo ook weer deelnemen aan de gezamenlijke eetmomenten. De bewoner kan alles naar eigen wens aangeboden krijgen om te proeven. Wil men graag gezellig mee eten met de andere bewoners, dan krijgen ze de aardappels, groente en vlees aangeboden als Papilpret. Is de wens om nog eens een zout dropje te proeven, dan krijgen

ze dat in de vorm van Papilpret. Zou men graag 's avonds een jonge jenever drinken, dan kan dit worden aangeboden als Papilpret.

Papilpret is een lolly vol smaken. Het is een voedselbolus in een gaasje, of een wattenbolletje met vloeistof in een gaasje (van dit laatste kan handig een voorraad van gemaakt worden). Dit wattenbolletje wordt gedrenkt in de vloeistof en wordt uitgeknepen om zo te voorkomen, dat de vloeistof er wordt uitgezogen en wordt doorgeslikt. Het gaat immers om de smaak alleen. Hiervoor is maar heel weinig vloeistof nodig. Zowel voor vast voedsel als vloeistof geldt dat er hooguit wat vocht uit het voedselbolletje komt. Dit vermengt zich met het speeksel in de mond, zodat de smaak van de voeding goed waarge-

EEN ANDERE BEWOONSTER WILDE NAAST HAAR EENZIJDIGE DIKVLOEIBARE MAALTIJDEN WEL WEER EENS EEN DROPJE PROEVEN

nomen wordt. Doorgaans is de hoeveelheid vocht zo minimaal, dat er geen slik op volgt. Mocht dit toch wel het geval zijn, dan kijkt de logopedist of er geproefd kan worden met het hoofd naar beneden, zodat het vocht uit de mond kan lopen. Hierover kunnen afspraken gemaakt worden met de bewoner.

Een deel van het gaas steekt uit de mond en dient om houvast te hebben als de voedselbolus in de mond zit. Dit stuk gaas kan worden bevestigd aan de kleding of aan het servet, zodat het niet ingeslikt kan worden. De bewoner of hulpverlener kan het ook zelf vasthouden of er kan pleistertape omheen gedraaid worden. Wanneer de pleistertape over het gaasje wordt geplakt, ontstaat een soort lollystokje.

Het lijkt verstandig om de voeding die de bewoner wenst te nuttigen uit te proberen. Mocht blijken dat bijvoorbeeld melkproducten meer speeksel (en dus meer kans op verslikken door speekselvloed) geven, dan kan ervoor gekozen worden deze producten niet te geven, of een andere afspraak te maken (bijvoorbeeld het speeksel uit de mond laten lopen) als de bewoner dat wil.

De benodigde materialen voor Papilpret zijn op voorraad in elk verpleeghuis. Bovendien zijn de kosten van de materialen te verwaarlozen.

De praktijk

In Verpleeghuis Talma Hof wordt iedere nieuwe bewoner gescreend op slikken en voedselintake. Deze screening wordt uitgevoerd door gediplomeerde en intern geschoolde voedingsassistenten en wordt beoordeeld door de logopedist en de diëtist. Hierdoor krijgen zij een duidelijk beeld van de voedingstoestand van iedere bewoner. Bij bewoners met sonde-

voeding of met aangepaste voedingsconsistentie kan zoals beschreven een behoefte bestaan aan meer smaakbeleving. De logopedist of diëtist (wie er de meeste bemoeienis mee heeft) beoordeelt of de bewoner graag méér smaakbeleving wenst volgens de Papilpret-methode. Wanneer dit het geval is, wordt door de logopedist geïnventariseerd waaruit de smaakbehoefte van de bewoner concreet bestaat en hoe Papilpret veilig kan worden toegepast. De logopedist stelt zich om de veiligheid te waarborgen, de volgende vragen:

- Hoe reageert de bewoner op Papilpret?
- Is er sprake van slijmvorming onder de bolus, van een hoestprikkel, van een te grote bolus en/of van speekselvloed?
- Kan de bewoner aangeven wanneer hij wil stoppen? Bijvoorbeeld door de Papilpret uit te spugen, door zijn hand op te steken of door nee te schudden.
- Hoe wordt de Papilpret praktisch uitgevoerd? Kan de bewoner deze zelf vasthouden, lukt het alleen als de logopedist helpt of mag de familie het toedienen?
- Kauwt de bewoner de voedsellolly niet kapot? Moeten er mogelijk meerdere gaasjes omheen?

Over deze zaken worden concrete afspraken gemaakt tussen de logopedist, bewoner en andere betrokkenen. In overleg met de diëtist wordt dan het protocol in werking gesteld, de arts en familie worden hierover geïnformeerd. De samenwerking en afbakening van de logopedie en diëtetiek is van groot belang, evenals de overdracht naar andere betrokkenen, zoals de voedingsassistenten en familieleden. Het verdient aanbeveling deze taken goed vast te leggen, om misverstanden te voorkomen.

ZOU MEN GRAAG 'S AVONDS EEN JONGE JENEVER DRINKEN, DAN KAN DIT WORDEN AANGEBODEN ALS PAPILPRET

Het besluit om niets oraal te geven, kan ondersteund worden door de bewoner, maar prettig voor hem is het niet. Hij mist zo het sociale gebeuren rond de maaltijden, de gezelligheid van het samen eten en drinken en het normale dagritme, dat bepaald wordt door eet- en drinkmomenten. De meerwaarde van Papilpret is geen lichamenlijk herstel, maar geestelijk welbevinden. Ook dit bevordert herstel; het voegt iets toe, daar waar de bewoner al zo veel heeft moeten inleveren.

Naast bovenstaande kan Papilpret ook gebruikt worden voor de mondhygiëne. Het is Papilpret zonder voeding. Papilpret bestaat dan uit een wattenbolletje gedrenkt in water. Door de handige en compacte vorm kan de mond gemakkelijker gereinigd worden op een voor de bewoner prettige manier. Op deze

manier kan iemand ook makkelijk een slokje water krijgen zonder te knoeien. Hij kan het water makkelijk uit het bolletje zuigen, de mond sluit makkelijker en beter, zodat hij beter kan slikken. Vooral voor bedlegerige bewoners is dit prettig.

Casus A: revalidatie

Meneer A., 51 jaar, werd in het ziekenhuis opgenomen met multiple CVA, tetraplegie, afasie en dysartrie. Hij was in de acute fase nauwelijks aanspreekbaar, kon niet zelfstandig eten en had een zwakke gezondheid door overmatig roken en alcoholgebruik. Als gevolg van zijn afkeer van de neus-maagsondevoeding verslechterde de gezondheid zodanig dat er een PEG-sonde werd geplaatst.

Bij opname in het verpleeghuis werd logopedie ingezet, gericht op mondmotorische, kauw- en slikoefeningen die tot doel hadden de hoeveelheid orale voeding op te bouwen. Meneer A. kreeg van de verzorging en van het bezoek koffie en dikvloeibare maaltijden aangeboden.

Meneer A. hoestte veelvuldig en had al snel een pneumonie ontwikkeld, waardoor zijn gezondheid opnieuw verslechterde. In een overleg met de logopedist, diëtist, arts, verpleegkundige en naaste familie werd besloten meneer per direct niets per os (oraal) te geven, zodat de luchtwegen konden genezen. Meneer A. stond achter dit beleid, maar ervoer het niet-eten als een groot gemis in zijn dagelijkse leven. Ook de familieleden misten het samen eten en drinken tijdens de bezoeken. De logopedist bekeek de mogelijkheid te starten met Papilpret en bracht meneer op de hoogte van het doel en de werkwijze van Papilpret. Meneer koos voor Papilpret met koffie op de koffietijden en bezoektijden en een warme maaltijd rond de middag, waarbij hij zelf het menu koos. Hij dronk in het verleden graag whisky. De logopedist heeft een wattenbolletje met whisky uitgetprobeerd, maar dit bleek niet geschikt te zijn, daar hij veel moest hoesten van de alcohol damp. Meneer A. was zeer tevreden over Papilpret. Het hoesten verdween, de algehele conditie verbeterde hierdoor, zodat hij aansterkte en met beter resultaat deel kon nemen aan logopedie, fysiotherapie en ergotherapie.

In de maanden daarna verstevigden de mondfuncties en werd het slikken veiliger. De orale toediening werd langzaam opgebouwd tot gemalen voeding, waarbij de PEG-sondevoeding werd afgebouwd. In de maanden daarna is de sondevoeding steeds verder afgebouwd en is zijn taal en spraak sterk verbeterd.

Casus B: begeleiding

Mevrouw B. is 78 jaar en bekend met de ziekte van Parkinson. Ze heeft een PEG-sonde gekregen toen ze nog in een verzorgingshuis woonde. Na een CVA werd mevrouw B. opgenomen in het verpleeghuis. Mevrouw had al langere tijd moeite met kauwen, ze liet haar speeksel lopen, verslikte zich in dun vloeibare voeding en kon niet meer krachtig ophoesten. Drie maal daags werd de sondevoeding toegediend. Daarnaast nam ze

Benodigheden en uitvoering

Benodigheden:

- 10 bij 10 niet steriel gaasje;
- Papieren pleistertape (bijv. Leukopor);
- Voedselbolus/wattenbolletje gedrenkt in vloeistof;
- Veiligheidsspeld;
- Eventueel een groot servet.

Uitvoering:

- Bespreek met de cliënt wat je gaat doen;
- Bevochtig het gaasje met kraanwater;
- De voedselbolus (vast voedsel of een wattenbolletje gedrenkt in drank), niet groter dan theelepels, op een hoek van het gaasje leggen;
- Het gaasje rond de bolus bijeenbinden met pleistertape en de rest van het gaasje uitrekken voor het vasthouden of vastspelden. Het gaasje lijkt nu op een lolly;
- Het gaasje aan de cliënt geven of zelf in de mond van de cliënt brengen en desgewenst vastspelden aan het servet;
- Laat de cliënt niet alleen met Papilpret. Er kan zich slijm vormen onder het gaasje;
- Verwijder het gaasje op verzoek van cliënt en reinig zododig de lippen;
- Herhaal indien gewenst bovenstaande punten met dezelfde smaakbolus of biedt een nieuwe smaak aan. Het gaat om de smaaksensatie en daarom hoeft een Papilpret niet lang in de mond te blijven. Enkele seconden kan voldoende zijn.

regelmatig orale voeding op eigen initiatief. De orale intake verliep erg wisselend: het ene moment leek ze veilig te kunnen slikken, maar een ander moment verslikte mevrouw zich ernstig. Mevrouw kreeg een longontsteking en in overleg met betrokkenen werd besloten dat mevrouw geen orale intake meer mocht ontvangen, zodat de longontsteking kon genezen. Mevrouw was zich goed bewust van haar ernstige slikproblemen, maar vond het belangrijk om nog te kunnen genieten van eten en drinken, ook al gaf dat een verhoogd risico op verslikken, een pneumonie en mogelijk zelfs verstikking. Papilpret was een veilige oplossing voor haar dilemma: mevrouw B. kon genieten van eten en drinken zonder teveel risico op verslikken of stikken. Zij startte met Papilpret voor de warme maaltijd en voor koffie tussendoor. Dit beviel haar goed. Na verloop van enkele maanden ging mevrouw sterk achteruit. Papilpret werd gestopt en zij kwam in de terminale fase van het leven. Ze gaf aan graag nog eens koffie te willen drinken met de familie rond haar bed. In overleg en samenwerking met de familie werd Papilpret weer opgestart, nu alleen voor koffie en voor water, om zo aan de laatste wens van mevrouw B. gehoor te geven. De wattenbolletjes gedrenkt in water, werden gebruikt om de

mond en lippen te bevochtigen en om haar mond van binnen te reinigen en te verzorgen. De familie kon met behulp van Papilpret mevrouw B. op een veilige manier bijstaan tot haar overlijden toe.

Conclusies en aanbevelingen

Papilpret kan onder andere bij verpleeghuisbewoners de kwaliteit van leven verbeteren op het gebied van eten en drinken. De praktische uitvoering is eenvoudig, maar de personele verantwoordelijkheden leveren vaak discussie op. Het verdient aanbeveling goed na te denken over de taakverdeling van de betrokkenen voordat Papilpret ingevoerd wordt.

Papilpret is een goedkoop instrument dat in vele situaties kan worden toegepast in allerlei vormen, van eenvoudig tot zeer

HET VERDIENT AANBEVELING PAPILPRET VERDER TE ONTWIKKELEN VOOR ANDERE DOELGROEPEN, ZOALS KINDEREN MET EET- EN DRINKPROBLEMEN

uitgebreid. Het is toepasbaar bij bewoners met sondevoeding en bij bewoners die vanwege dysfagie een eenzijdig smaakaanbod hebben (en bijvoorbeeld niet elke traktatie mogen nuttigen). Tevens kan het ook een waardevolle bijdrage leveren op sociaal gebied voor psycho-geriatrische bewoners of bewoners in de terminale levensfase.

Papilpret leent zich als vorm ook goed voor een makkelijke mondhygiëne.

Papilpret is ontstaan naar aanleiding van de problematiek in verpleeghuizen. Het verdient aanbeveling Papilpret verder te ontwikkelen voor andere doelgroepen, zoals kinderen met eet- en drinkproblemen. Wij hebben het zelf al toegepast bij patiënten thuis, op indicatie van de Thuiszorg. Tijdens onze informatieronde langs verzorgingshuizen, kwamen de toehoorders met suggesties richting kinderen. Papilpret zou ook bij hen wellicht een geschikte manier kunnen zijn om een ziekteperiode te overbruggen of zou een bijdrage kunnen leveren in de behandeling van kinderen met eet- en drinkproblemen of ernstig gehandicapte kinderen. Hier is echter niets specifiek voor uitgewerkt. Papilpret wordt al wel toegepast in een instelling voor verstandelijk gehandicapten.

Noten

- 1 PEG-sonde = percutane endoscopische gastrostomie = gevoed worden via een slangetje geplaatst door de buikholte in de maag

Samenvatting

Papilpret is een voedsellolly voor zowel vast voedsel als vloeibaar voedsel. Het project is in eerste instantie opgezet voor verpleeghuisbewoners met sondevoeding en bewoners met een eenzijdig smaakaanbod. Papilpret draait sinds 2003 in Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord. De methode is geprotocolleerd, om de kwaliteit te waarborgen en de verantwoordelijkheden van de betrokkenen vast te leggen. Papilpret is zeer goedkoop. De benodigde materialen liggen in elk (verpleeg)tehuis op voorraad. De uitvoering is makkelijk, veilig, kost weinig tijd en draagt bij aan de kwaliteit van leven van de bewoner. Door Papilpret kan de logopedist bewoners op een veilige manier weer het plezier van samen eten en drinken geven en dat maakt Papilpret tot een waardevolle aanvulling voor de logopedie in verpleeghuizen.

Summary

Papilpret (taste bud pleasure) is a food-lollipop for solid food as well as liquid food. The project was set up at first for drip-feeding patients and patients with a one-sided flavour offer in nursing homes. Since 2003 Papilpret is used in nursing home Talma Hof in Emmeloord. Responsibilities and quality of the treatment were defined in a treatment protocol. The Papilpret method is inexpensive as the required materials are typically available at any nursing home. Use of the Papilpret method is simple, safe and efficient and can improve the quality of life of the patient.

Use of the Papilpret method allows the patient to experience

the joy of shared meals which makes it a valuable addition to treatment methods in nursing homes.

Keywords

dysphagia, drip-feeding patients, one-sided flavour offer, nursing home

Auteurs

- Magriet Meerveld-Vedelaar was vanaf 2000 werkzaam in Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord/Urk. Momenteel is ze werkzaam in het speciaal basisonderwijs, de Eliëzerschool te Zwolle.
- Heidi van Asperen-Heida is vanaf 1997 tot heden werkzaam als logopediste in Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord/Urk.
- Esther van 't Ende-Smiesing is vanaf 2001 tot heden werkzaam als logopediste in Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord/Urk.
- Annemarie Klomp-Hogeterp is vanaf 1998 tot heden werkzaam als diëtiste in Verpleeghuis Talma Hof te Emmeloord/Urk.

Correspondentie

Voor meer informatie over Papilpret: Afdeling Logopedie of Diëtetiek, Zorggroep Oude en Nieuwe Land, locatie Verpleeghuis Talma Hof, Postbus 1066, 8300 BB EMMELOORD, tel: 0527-619161.

Goed leren
praten begint
in de wieg

6 MAART 2006, EUROPESE DAG VAN DE LOGOPEDIE

KIJK OP WWW.NVLF.NL